

ความสุขกับการแสวงหาที่ทำนาย

รศ. ปรีชา ทิชนพงศ์

โดยธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย เมื่ออุบัติขึ้นแล้วก็ย่อมที่จะดำรงรักษาชีวิตของตนให้คงอยู่อย่างยืนยาวที่สุดเท่าที่จะทำได้ ดังจะเห็นได้จากเมื่อชีวิตใดก็ตามประสบอุปสรรคหรือความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ชีวิตนั้นก็พยายามหลีกเลี่ยง หรือถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ก็จะพยายามต่อสู้เอาชนะอุปสรรคความทุกข์ยากลำบากเหล่านั้น ลักษณะการหลีกเลี่ยงที่ดี หรือการเอาชนะอุปสรรคความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ก็ดี ล้วนแต่เป็นความต้องการที่จะรักษาชีวิตให้คงอยู่ยืนยาวนานทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ชีวิตทั้งหลายทั้งปวงจะสามารถรักษาไว้ได้ยืนยาวสมดังความต้องการเบื้องต้นแล้วก็ตาม แต่ถ้าการมีชีวิตที่ยืนยาวนั้น เป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยากทรมานและอภัยศอดสู ชีวิตทั้งหลายโดยเฉพาะชีวิตชั้นสูงก็หาต้องการที่จะมีชีวิตต่อไปไม่ ลุ้ยยอมตายเสียดีกว่า ดังจะเห็นได้จากพฤติกรรมของมนุษย์บางคนที่ยอมกระทำอัตวินิบาตกรรม คือ การฆ่าตัวตายด้วยการผูกคอตายบ้าง กระโดดน้ำตายบ้าง กระโดดตึกตายบ้าง กินยาตายบ้าง ที่ฐานะดีหน่อยมีปืนใช้ ก็อาจใช้วิธียิงตัวตาย เหล่านี้ย่อมเป็นการแสดงว่า เมื่อมนุษย์ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการทนทุกข์ทรมานและอภัยศอดสูได้ ไม่สามารถไฝหาความสุขได้ตามที่ต้องการ มนุษย์บางคนก็ยอมหนีชีวิต ยอมสละชีวิต โดยการคิดฆ่าตัวตายด้วยเหตุนี้จุดมุ่งหมายอันสำคัญของชีวิต นอกจากจะต้องการ

มีชีวิตอันยืนยาวแล้ว มนุษย์ยังปรารถนาความสุขในการดำรงชีวิตด้วย หากจะกล่าวโดยสรุป จุดมุ่งหมายอันสำคัญของชีวิตมนุษย์ก็คือ “ความต้องการมีชีวิตอันยืนยาวที่เต็มเปี่ยมด้วยความสุข” นั่นเอง

เกี่ยวกับความต้องการมีชีวิตยืนยาวนั้น จัดเป็นความต้องการพื้นฐานที่ทุกชีวิตมีตรงกันและเหมือนกัน แต่ความต้องการมีชีวิตที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขนั้น อาจตรงกันในหลักการเท่านั้น ส่วนรายละเอียดอาจแตกต่างกันไปตามเพศ วัย ฐานะ อาชีพ ตลอดจนความเชื่อ ความคิดและการศึกษาอบรม กล่าวคือความสุขของบุคคลบางคนอาจอยู่ที่การมีกินมีใช้ แต่บางคนอาจต้องการยิ่งไปกว่านั้น เช่น ต้องการเกียรติ ต้องการยศ ต้องการลาภ และต้องการสรรเสริญ เป็นต้น และเมื่อใดที่ได้สิ่งที่ต้องการนี้ตามประสงค์แล้วก็ถือว่ามีความสุข ความสุขเหล่านี้เป็นความสุขในทางวัตถุ เป็นความสุขในทางโลก ไม่มีความจริงยั่งยืน มีแล้วเสื่อมได้

ความสุขอีกประเภทหนึ่งเป็นความสุขด้านจิตใจ เป็นความสุขในทางธรรม ความสุขประเภทนี้มุ่งให้จิตใจสว่าง สะอาด และสงบ ไม่ติดยึด หรือข้องเกี่ยวกับสิ่งใด พยายามตัดหรือละสิ่งต่างๆ ให้หมด ความสุขประเภทหลังนี้ กล่าวกันว่าเป็นความสุขนิรันดร์

อย่างไรก็ตาม ทั้งความสุขในทางโลกและความสุขในทางธรรม ยังมีทิศทางที่ต่างกันอีกเป็น 2 นัย คือ ความสุขที่มุ่งสนองต่อตนเองกับความสุขที่มุ่งสนองต่อผู้อื่น

ความสุขในทางโลกที่มุ่งสนองต่อตนเอง คือ ความสุขที่มุ่งให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย โดยไม่คำนึงว่าผู้อื่นจะมีชีวิตเป็นอย่างไร จะทุกข์ยากลำบากสักเพียงไหนก็ไม่สนใจ ขอให้ตนเองสุขสบายก็พอใจแล้ว ความสุขลักษณะนี้ ส่วนมากเป็นความสุขของบุคคลที่ได้เปรียบในสังคม ถ้าเรียกตามภาษาของนักสังคมนิยมก็ว่า ความสุขของผู้ค้ำชูชีวิตนั่นเอง

ความสุขในทางโลกอีกลักษณะหนึ่ง คือ ความสุขที่มุ่งสนองต่อผู้อื่น กลุ่มบุคคลเหล่านี้ถือว่า ความสุขที่แท้จริงควรอยู่ที่การได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยการช่วยให้เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน โดยการช่วยให้เพื่อนมนุษย์ผู้ด้อยโอกาสกว่าพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบให้มีสภาพชีวิตเหมือน ๆ กับบุคคลอื่นในสังคมทั่วไป พวกนี้เชื่อว่า เมื่อทุกชีวิตในสังคมมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นจนทัดเทียมหรือใกล้เคียงกันแล้ว เมื่อนั้นสังคมก็จะเกิดสันติสุข ซึ่งผลสุดท้ายก็จะสะท้อนถึงบุคคลทุกคนในสังคม

ส่วนความสุขในทางธรรมก็มีทิศทางที่ต่างกันเป็น 2 นัย เช่นเดียวกัน คือ มุ่งสนองต่อตนเองกับมุ่งสนองต่อผู้อื่น กล่าวคือ ความสุขในทางธรรมที่มุ่งสนองต่อตนเอง ได้แก่ กลุ่มที่มุ่งบำเพ็ญเพียรภาวนาเพื่อชำระจิตใจตนเองให้สะอาด สงบ แล้วจะได้ถึงซึ่งนิพพาน หลุดพ้นออกไปจากโลก ลักษณะเช่นนี้จะเห็นว่าเป็นการมุ่งให้ตนเองพบกับความสุข โดย

พยายามหนีโลก หนีโลก ตัดขาดจากโลกออกไป ไม่ได้คิดที่จะช่วยเหลือผู้อื่น กลุ่มที่กล่าวถึงนี้ ในทางพุทธศาสนาก็คือ ฝ่ายหินยาน ซึ่งเป็นนิกายที่กำลังรุ่งเรืองสุดขีดอยู่ในประเทศไทย ถึงตรงนี้ใครขอทำความเข้าใจสักหน่อยว่า พระพุทธศาสนาของเรานั้นแยกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหินยานกับฝ่ายมหายาน หินยาน แปลว่า ยานช้า คือเป็นยานเล็ก ๆ ที่ขนส่งสรรพสัตว์ข้ามห้วงมหรรณพได้คราวละน้อย ๆ ชื่อนี้เข้าใจว่าเป็นชื่อที่ฝ่ายมหายานใช้เรียกฝ่ายหินยาน โดยที่ฝ่ายหินยานเองก็ไม่ชอบชื่อนี้ จึงเรียกตัวเองเสียใหม่ว่า เถรวาท ซึ่งหมายถึงผู้ปฏิบัติตามคำของพระเถระผู้เป็นครูอาจารย์ที่สอนสั่งสืบ ๆ กันมา ส่วนคำว่า มหายาน แปลว่ายานใหญ่ ซึ่งหมายถึงพาหนะที่สามารถบรรทุกผู้โดยสารข้ามห้วงมหรรณพได้คราวละมาก ๆ ลักษณะสำคัญของฝ่ายนี้ อยู่ที่การช่วยเหลือสรรพสัตว์ทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์เข็ญ แล้วนำสัตว์เหล่านั้นไปสู่ความรอดพ้น เพราะฉะนั้นฝ่ายมหายานจึงต้องการเป็นพระโพธิสัตว์ ไม่ต้องการเป็นพระพุทธรเจ้าแล้วสู่ความเป็นนิพพาน มหายานเห็นว่า ความสุขของนิพพานดีกว่าความสุขที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่นมากมายนัก จากลักษณะของฝ่ายมหายานนี้เอง เราพอจะสรุปได้ว่า ความสุขในทางธรรมที่มุ่งสนองต่อผู้อื่นเป็นเป้าหมายสำคัญก็คือ ความสุขตามแนวทางของฝ่ายมหายาน

ตามที่ได้กล่าวมา หากสรุปก็จะได้ว่า ความมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตอยู่ที่ความสุข ซึ่งมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ ความสุขที่มุ่งสนองต่อตนเอง กับความสุขที่มุ่งสนองต่อผู้อื่น หรือถ้ากล่าวอย่างชาวบ้านทั่วไปก็คือ ความสุขที่เกิดจากการเอา กับความสุขที่เกิดจากการให้

อย่างไรก็ตาม ในระหว่างความสุขที่เกิดจากการ 2 ข้อนี้ มีประเด็นปัญหาที่ท้าทายชวนให้ขบคิดพิจารณา เป็นอย่างมากว่า อย่างไรจะพิเศษกว่ากัน อย่างไร จะเป็นความสุขที่เที่ยงแท้ถาวร สามารถแก้ปัญหาของ สังคมได้มากกว่ากัน

หากเราลองใคร่ครวญพิจารณาให้ถึงที่สุด ก็จะ เห็นว่าความสุขที่มุ่งสนองต่อตนเองนั้น มักจะยึดตนเอง เป็นที่ตั้ง โดยคำนึงถึงแต่ตนเอง พรรคพวก พี่น้อง ของตนเองก่อน มักไม่ค่อยคำนึงถึงผู้อื่น ลักษณะ ดังกล่าวนี้อาจก่อให้เกิดการแข่งขัน แย่งชิงดีชิงเด่น กันไม่มีที่สิ้นสุด เข้าทำนองลัทธิตัวใครตัวมัน ซึ่งผลสุดท้าย มักจะนำไปสู่ความสับสนวุ่นวายและหายนะในที่สุด

ส่วนความสุขที่มุ่งสนองต่อผู้อื่นมีลักษณะตรง ข้าม ผู้ที่ยึดมั่นอยู่ในแนวทางนี้ จะมีจิตใจมุ่งรับใช้ผู้อื่น คำนึงถึงผู้อื่น คำนึงถึงสังคม คำนึงถึงชาติบ้านเมือง โดยไม่มุ่งประโยชน์ส่วนตัวตนเป็นที่ตั้งเหมือนพวกแรก ดังนั้นเมื่อคนทุกคนมุ่งรับใช้สังคม มุ่งขจัดปัญหาให้ สังคมเป็นที่ตั้ง สังคมก็จะเกิดสันติสุข น่าอยู่น่าอาศัย ซึ่งแน่นอนที่สุดว่าตัวเราแต่ละคนที่อาศัยอยู่ในสังคม ก็จะได้ผลแห่งความสุขนั้นไปด้วย

โดยลักษณะที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า ความสุข ที่มุ่งสนองต่อผู้อื่นนั้นมีค่ามากกว่าความสุขที่มุ่งสนอง ต่อตนเอง เพราะจะทำให้สังคมน่าอยู่ น่าอาศัย มีความ ปลอดภัยทั้งในเรื่องชีวิตและทรัพย์สิน สังคมเกิดสันติสุข ขึ้นอย่างแท้จริงและรวดเร็ว โดยไม่ต้องรอชาติหน้า

ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า เราจะผลักดันให้สังคมของ เราไปถึงจุดแห่งความสุขนี้ได้อย่างไร ปัญหานี้เป็นปัญหา ใหญ่ที่แก้ไขได้ยากมาก เพราะโดยปกติคนเรามักจะ ยึดตนเองเป็นที่ตั้ง ซึ่งทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ยึดอัตตา” จะคิดจะทำอะไรก็ตาม คนเรามักจะคิด และทำเพื่อตนเอง ตนเองต้องมาก่อน ผู้คนที่หลัง ดังนี้ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม หากเราเชื่อในพลังความสามารถ ของมนุษย์ว่าสามารถแก้ปัญหา หรือขจัดอุปสรรคต่างๆ ได้ ปัญหาใหญ่ที่แก้ไขได้ยากข้างต้นที่กล่าวมา มนุษย์ สามารถแก้ได้เช่นเดียวกัน ซึ่งวิธีที่ดีที่สุด ตรงจุดที่สุด ก็คือต้องละอัตตาหรือตัวกูให้ได้ แล้วสร้างตัวตนขึ้นมาใหม่ ขึ้นมาแทนตัวตนเก่า ตัวตนในที่นี้ก็คือสังคม หรือประชาชนคนอื่นทั้งหลายนั่นเอง จะต้องสร้างให้ได้ หรือเปลี่ยนเจตคติให้ได้ว่า เราจะคิดจะทำอะไรก็ตาม ต้องเพื่อสังคม เพื่อความเรียบร้อย สงบสุขของสังคม บ้านเมืองเป็นสิ่งสำคัญ นั่นคือสังคมบ้านเมืองต้องมาก่อน ประชาชนต้องมาก่อน เรานั้นค่อยทีหลัง

การจะคิดและทำตามที่กล่าวข้างต้น แม้จะเป็น เรื่องที่ยาก แต่ก็สามารถคิดและทำได้ ซึ่งวิธีที่ดีที่สุด ง่ายที่สุด เจ็บปวดน้อยที่สุด และปลอดภัยที่สุด ในการ เปลี่ยนแนวแสวงหาความสุขจากมุ่งสนองต่อตนเองมา เป็นมุ่งสนองต่อผู้อื่น ควรจะมีขั้นตอนเป็นดังนี้

1. เลิกคิดว่าเราดีกว่าคนอื่น สำคัญกว่าคนอื่น หรือคนอื่นด้อยกว่าเรา ต้องคิดให้ได้ว่า คนทุกคนสำคัญเท่ากัน มีค่าเท่ากัน ไม่ว่าจะป็นนายกหรือเศรษฐี เพราะถ้าไม่มีนายก เศรษฐีก็หาไม่

2. เมื่อเราสร้างความรู้สึกรู้สึกได้ว่า คนทุกคนมีค่าเท่ากัน สำคัญเท่ากันแล้ว ขั้นต่อมาเราก็ต้องพยายามสร้างความรักให้เกิดขึ้นในหัวใจ รักให้ทุกคน รักให้เท่ากัน รักให้ทุกเพศ ทุกวัย ทุกฐานะและทุกอาชีพ ไม่รักใครมากกว่าคนหนึ่งคนใด เพราะทุกคนมีค่าเท่ากัน มีความสำคัญเท่ากันในสังคม

3. เมื่อเราบังเกิดความรักต่อคนทุกคนเสมอเหมือนกันแล้ว ขั้นต่อมาเราก็ต้องพยายามศึกษาทำความเข้าใจในตัวปัญหา ความต้องการความสุขและความทุกข์ที่เขาเหล่านั้นประสบอยู่ โดยการเข้าไปมีประสบการณ์ร่วมกับเขา ทั้งนี้เพื่อให้ได้เห็นสภาพที่แท้จริง เพื่อจะได้มองหาสาเหตุทางแก้ไขผลักดันและต่อสู้ร่วมกับเขาเหล่านั้น สิ่งใดที่เป็นปัญหา เป็นตัวเบียดเบียนทำร้าย เอารัดเอาเปรียบ กดขี่ขูดรีดอยู่ในสังคม เราต้องช่วยกันขจัด และสิ่งใดที่ช่วยสร้างให้สังคมอยู่ดีกินดี เกิดสันติ เราต้องช่วยกันส่งเสริมและสรรค์สร้าง

เท่าที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ความสุขที่มุ่งสนองต่อผู้อื่นหรือความสุขที่สนองต่อสังคมนี้ มิใช่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากเลย เราสร้างได้ และเราทำได้โดยวิธีที่ได้กล่าวมาแล้ว คือเลิกคิดว่าใครสำคัญกว่าใคร แล้วให้รักต่อมนุษย์ทุก ๆ คน รักให้เท่า ๆ กัน รักแล้วให้ศึกษาเข้าใจและรับร่วมในชะตากรรมเดียวกับเขา ต่อจากนั้นก็ร่วมแก้ไขปัญหต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกัน ด้วยวิธีดังกล่าวนี้เท่านั้น ความสุขสงบ

ก็จะบังเกิดขึ้นในสังคมได้อย่างแท้จริง อย่างรวดเร็ว และอย่างชั่วนิรันดร์

